

KULTUR-SÁPMI

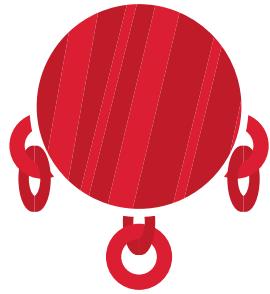
▲▼▲▼▲▼▲▼▲▼▲▼

JURDDABEASI RAPORTA

2021–2022

Sámi dálá kultursuorggi birra ja jurdagat
nanosmahttojuvvon iešmearrideapmai sámi
dáidda- ja kultursuoggis

Sunna Kitti illustrašuvdna Sámis. Govva lea ožzon inspirašuvnna Keviselie
(Hans Ragnar Mathisen) Sámi kártaas "Sámisat 01079"

"Mii giitit máttuideamet go leat skeanjan ožžon dán divrras árbbi, mii midjiide lea fievrriuvvon sohkabuolvvas bulvii duháhiid jagiid áiggis Sámeeatnamis.

Giitit máttuideamet viissisvuodođas, máhtuin ja dieđuin vai sáhttit ain otná beaivve eallit ja birget.

Giitu buriin hutkosiin vai birget árktalaš dálvviid badjel, luđiin, muitalusain, máidnasiin, duodjemáhtus ja dearvvašlaš borramušain ja erenoamážit máhtus eallit ovttas eatnamámiinnamet. Bargat dan ovdii vai min mánáin ja boahttevaš buolvvain livččii vejolašvuohta joatkit árbámet ja eallit Sámis sápmelažžan.

Mii sámit leat okta álbmot eaige riikkaraját galgga hehttet min oktasašvuoda."

SISDOALLU

1. KULTUR-SÁMI JURDDABEASSI	1
1.1 Ásaheapmi ja mandáhtta	1
1.2 Jurddabeasi barggu organiseren	1
1.3 Lávdegotti čoakkádus ja lahtut	2
2. MEROŠTALLANFÁPMU	3
2.1 Dáidda ja kultuvra min geahččanguovllus	3
2.2 Mihtilmas sámi dáiddasuorgi	4
2.3 Eavttut ipmirdit sámi dáidda- ja kultursuorgi	5
3. MÁRKANAT, BOASTTOGEAVAHEAPMI JA VEJOLAŠVUOĐAT	6
3.1 Lassánan beroštupmi ja jearru	6
3.2 Sámi márkan	6
3.3 Appropriašuvdna ja boasttogeavaheapmi	7
4. DOARJJAORTNEGAT JA IEŠMEARRIDEAPMI	8
5. ČOAHKKÁIGEASSU	10
MILDOSAT: KONKREHTA EVTTOHUSAT	12, 13
1. Sámediggi nammada ovttasbargojoavkku, man mihttun lea nannet Kultur-Sámi oktan kulturpolitikhalaš suorgin riikkarájjid rastá.	
2. Sámi kulturpolitikhalaš ovttasbarggu däviriikkalaš ruhtadeapmi.	
3. Ásahit pan-sámi doarjjaortnega sámi dáidda- ja kultursuorgái.	
4. Rájjid rasttideaddji heiveheapmi ásahussuorggis.	
5. Nationála doarjjaortnegat berrejit dohkkehít ja doarjut olles sámi dáidda- ja kultursuorggi.	
6. Diehtováilliid deavdin.	
7. Nationála ásahusaid ovdasvástádus.	
8. Eanet fágagelbbolašvuohta sámi suorggis.	
9. Nationála filbmadoarjjaortnegat ollašuhttet "Pathfinder".	
10. Politihkaš vuoruheapmi suddjen dihte sámi oktasaš kulturopmodaga.	

1. KULTUR-SÁMI JURDDABEASSI

1.1 Ásaheapmi ja mandáhtta

Sámiráddi ásahii giđdat 2020 oktasaš "Kultur-Sámi Jurddabeasi". Ovttaskas sámi dáiddárat, kulturbargit, festiválat ja kulturásahusat bovdéjuvvoje govvidit sámi suorggi dálá dili ja hábmet ođđa jurdagiid ja ideaid ceavzilis sámi dáidda- ja kultursuorggi várás 10 lagi dás duohko.

Covid-19 pandemijja áigge bohciidii dárbu čalmustahttit sámi dáidda- ja kultursuorggi earenoamás dili ja dárbbuid. Vaikko giddemat váikkuhedje dáidda- ja kultursuorgái málmmiviidosaččat, giddejuvvon riikkarájít šadde maiddái okta válidosivva dasa, ahte sámi dáiddárat, kulturbargit, festiválat ja kulturásahusat masse dienasvuodu ja váikkuhanguovlluid (Kultur-Sápmi Covid-19 áiggi, SR 2021).

Covid-19-pandemijja váikkuhii sámi suorgái eará láhkai go nationála surgiide, man dihte šattai dárbu lasihit dieđuid sámi dáidda- ja kultursuorggi ekovuogádagas ja maiddái guorahallat sámi suorggi ovddidaneavttuid ja nationála váikkuhangaskaomiid mearkkašumi.

Beroštupmi sámi dáidagii ja kultuvrii lea lassánišgo-ahtán riikkaidgaskasaččat. Sámi dálááiggedáidda, filbma, musihkka ja earenoamážit design, vásihit stuora ja lassáneaddji beroštumi márkanuin riikkaidgaskasaččat. Rájiid rasttideaddji davviriikkalaš váikkuhanguovllu, nanu málmmiviidosaš eamíalbmogiid fierpmádagaid ja stuora riikkaidgaskasaš jearu geažil mánggat iešguđet ášshit galggašedje doarjut sámi hutkás surgiid ja ceavzilis ovdánu-mi. Stuora ovdánanvejolašvuodat leat goittotge ain stuora ja duohatkeahes potensiála. Mii hehtte ovdáneami ja mot sáhttit olahit sámi dáidda- ja kultursuorggi buot vejolašvuodaid? Mii lea ceavzilis ovdáneapmi sámi geahččanguovllus? Naba dáiddalaš friddjavuohta Sámis?

Jurddabeasi čilgehusas dilis ja ávžžuhusaid

váldomihettomearrin lea ovddidit sámi iešmearri-danrevtti ja dáiddalaš friddjavuođa nanosmuvvama sámi dáidda- ja kultursuorggis. Jurddabeassi sávvá, ahte dát rapota ofelaštá sihke Sámi ja iešguđetge álbmotstáhtaid sámi kulturpolitihka bo-ahttevuoda ovdánahttimis.

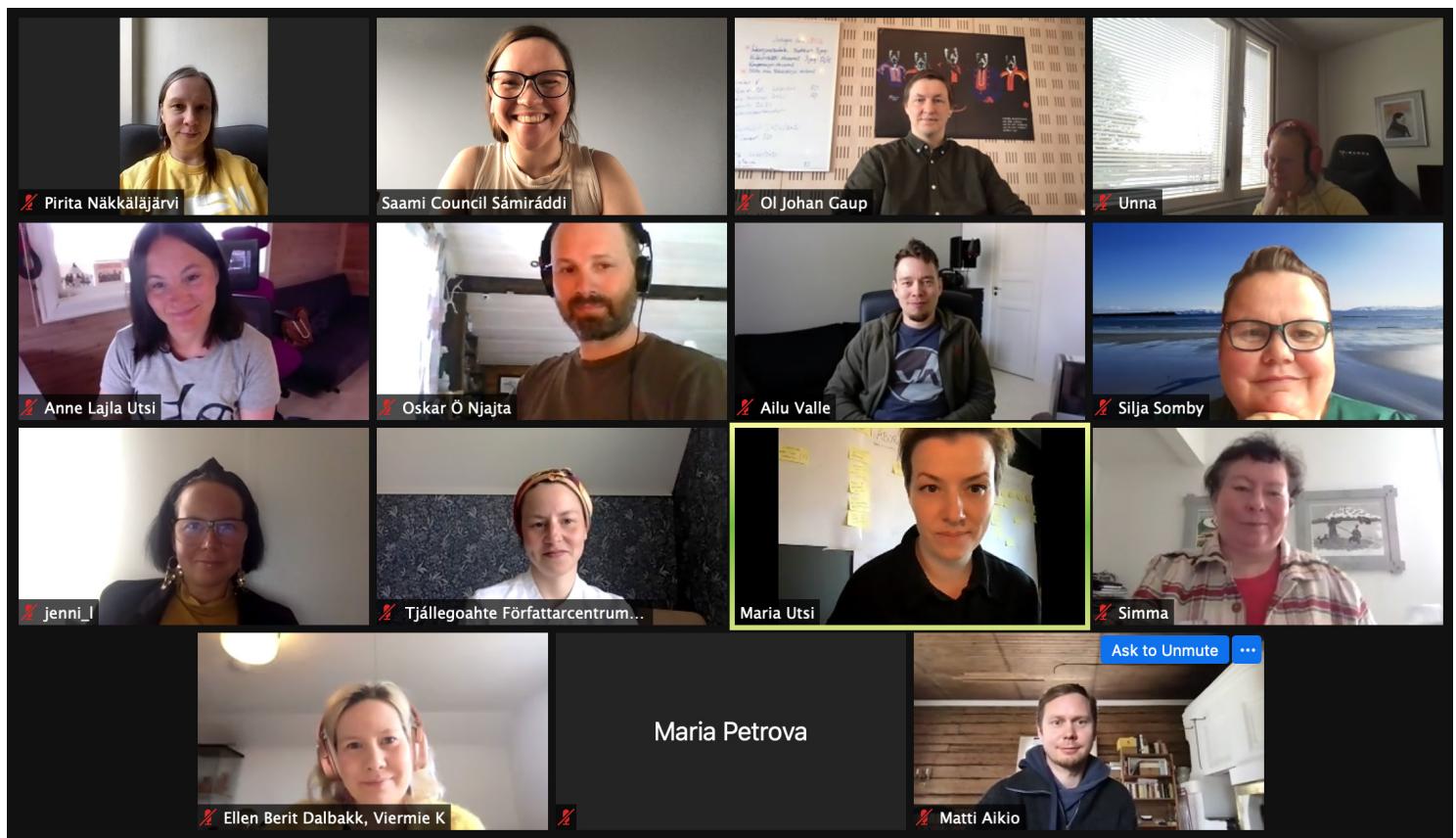
Norgga beale Sámediggi lea dorjon Jurddabeasi barggu.

1.2 Jurddabeasi barggu organiseren

Jurddabeasi lea jodíhan Sámiráđi kulturossodaga hoavda, Christina Hætta. Doaimmahanjoavkkus leamašan lassin Jenni Laiti, Ol Johan Gaup ja Maria Utsi. Jurddabeasi vuosttaš čoahkkini lei čakčamánuš 2020 ja digitála čoahkkimat dollojuvvojedje miehtá lagi oktiibut njeallje. Čoahkkimiin ledje iešguđetge lágan fáttát, dego doarjjaortnegat, dáiddalaš friddjavuohta, meroštallanfápmu, kvalitehta ja relevánsa. Jurddabeassi bovdii maiddái gussiid čoahkkimiiddásis. Sihke dáidaga dutkan-prošeakta "OKTA" ja sámi ásahusaid fierpmádat "Viermie-K" gallededje čoahkkimiid. Jurddabeasi manjimuš čoahkkini lei 27.9.2021.

Covid-19 pandemijja lea váikkuhan Jurddabeasi bargui ja ovdáneapmái earret eará eastimiin fysalaš deaivvademiid. Daningo čoahkkimiin dárbbahuuvvi dulkon, digitála hápmi gávn nahuvvui hástaleaddjin rabas digaštallama ja hutkás jurddašeami dáfus. Dattetge Jurddabeassi lea lihkostuvvan láhčit dili viiddes digaštallamiidda ja hábmet eare-noamás pan-sámi ovddidanforuma.

Jurddabeasi lahtut, geat barget beaivválaččat sámi dáidda- ja kultursuorggis, vásihedje buohkat garra bargodili Covid-19-pandemijja áigge. Sámiráddi háliida rámiidot ja giitit Jurddabeasi lahtuid, go nákceje vuoruhit Jurddabeasi dehálaš barggu hástaleaddji áigodagas.

1.3 Lávdegotti čoakkádus ja lahtut

Sámíráddi háliidii Jurddabeasi ásaheamis vuhtiiváldit, ahte das leat ovddasteaddjít olles sámi dáidda- ja kultursuoggis. Čoakkádusas vuhtiiváldojuvvojedje sihke geografijja, sohkabeallia ja máhtolašvuodasuorgi.

- Anne Lajla Utsi, Internašunála sámi filbmainstituhta direktevra, Guovdageaidnu
- Áilu Valle, artista, Gámasmohkki /Avvil
- Dávvet Bruun-Solbakk, journalist/studeanta, Deatnu
- Jenni Laiti, dáiddár, Anár / Jåhkåkåmåhkke
- Lea Simma, Tjállegoahce - Författarcentrum Sápmi, Jåhkåkåmåhkke
- Maria Utsi, kulturbargi ja konsuleanta, Roma
- Milana Sapeñnikova, duojár, Lujávri
- Niillas Somby, Sámi dáiddárráddi, Sirbmá
- Nils-Johan Labba, duojár, Jåhkåkåmåhkke
- Oskar Östergren Njajta, filbmadahkki/Prošeakta jodiheaddji, Deardna
- Oi Johan Gaup, Guovdageainnu beassášmárkanfestivála produseanta ja skearrofitnodaga DAT o.s musihkkaovddasvástideaddji, Guovdageaidnu
- Patricia Fjellgren, Filbmadahkki ja giellabargi, Staare
- Pirita Näkkäläjärvi, Suomabeale Sámedikki kulturlávdegotti ságajođiheaddji, Anár
- Siljá Somby, filbmadahkki ja ráđdeaddi Norgga Sámedikkis, Unjárga

2. MEROŠTALLANFÁPMU

Juohke álbmogis lea vuogatvuhta eaiggádušsat ja mualit iežas historjjá. Lea goittotge čielggas, ahte gáržžes geahčanguovlu lea mihtimas davvirikkalaš dáiddakanovdnii. Sámi dáiddasuorgi leamašan unnán ovddastuvvon nationála historjjás, ja dat, maid mii dán áigge atnit guovddáš sámi dáiddan, lea leamaš áibbas oaidnemeahttun nationála ásahusain (Utredning om samisk kunst og kultur på arenaer i Norge, KUD 2018 / Sámi dáidda ja kultuvra Norgga arenain - čielggadeapmi KUD 2018). Vássán jagiid riikkaidgaskasaš ja nationála beroštupmi sámi dáidagis lea lasihan sámi dáidaga oinnolašvuoda ja ovddastusa. Seammás váldegas-kavuohta ii leat rievdan eanetlogu ja sámi dáiddasuorggi gaskal, eagine dohkkeheami, čalmmustahtima ja struktuvrralaš eavttut leat lihkkasan.

Fridja ja nanu servodatsajádaga vuodđoeaktu lea dat, ahte ieš beassá meroštallat mii lea dehálaš ja málvssolaš. Marginála geahčanguovlu goittotge hárve, dahje ii goasse, olaha oinnolašvuoda dahje doarjaga. Sámi dáidagis, seammago sámi servodateallimis obalohkái, orru leame váttis oažžut doarjaga ollslaš narratiivii, eará duohtavuođagovvidiide ja duohtavuođaide nationála diskurssain, maid eanetlohku lea meroštallan. Dáinna lágiin sámiid jienat ja vuogit šaddet sorjavažžan das, ahte dat fátmastuvvojit ja čáhkaduvvojit sisa rámmaide ja eavtuide, maid ieža eai leat beassan meroštallat. Ferte nappo gávdnat iežas saji ságastallamis, mii ii vealttakeahttá speadjalastte daid áššiid, maid ieš vásicha dehálaččamussan ja áigeuguov-dilaččamussan. Dávjá oassin girjás ángirušamis, man ulbmil lea vástidit ovdalaš meroštallon politih-kalaš mihtomeriide. Dán sullasaš searvadahttin- ja girjáivuođastrategijja ii hábme duohta váldesirdima, muhto baicca veahkeha nanosmahttit ain eanet meroštallanfámu. Ságastallan, diskursa, ja diekko bokte doaibmavejolašvuodat meroštallojitet eanetlogu dárbbuid, duohtavuođa ja eallinvugiid vuodul. Jurddabeasi vuodđoreflekšuvdna lea nappo leamaš dat, ahte maid ferte jeärrat, vai sáhttá hástalit nationála dáiddasuggiid relevánssa, dohkkeheami ja oinnolašvuoda vuodđostruktuvrraid.

Dáidda lea, ja lea álo leamaš, guovddážis sámi servodagas. Vássánáiggi ja boahtteáiggi gaskkas dat speadjalastá ja doadjá sihke árbvieriu ja historjjá, ja lea seammás lagaš ja konkrehtalaš oassi min dálááiggi servodatdoaimmain ja duohtavuođas. Sámi dáidda galgá ja ferte leat fátmastuvvon oassin nationálastáhtaid iešipmárdusas, ja dat ferte vuolggahuvvot iežas duohtavuođa ja geavada vuodul. Dát mearkkaša, ahte sámi dáidda- ja kultursuorggi ovddidaneavttuid ferte hukset suorggi iežas reflekšuvnnaid ja dárbbuid mieldé, iige

heivehuvvot eanetlogu mihtuide ja struktuvrraide. Jurddabeasi váldoáššin leamašan čájehit, mot dán sáhttá ja berrešii dahkat.

2.1 Dáidda ja kultuvra min geahčanguovllus

Go jurddabeassi dán kapihtalis háliida meroštallat dáidaga ja kultuvra min iežamet geahčanguovllus, lea midjiide lunddolaš geahčestit dáiddár Nils-Aslak Valkeapää (1943-2001) guvlui. Valkeapää anii iežas áigge dehálažžan gaskkustit sámi dáidaga ja kultuvra mihtimasvuodaid. Son humai dávjá dan birra, ahte sámi dáiddárat lunddolaččat rasttidit iešguđet surgiid iežaset bargguin, ja ahte sámi eallinvuohki iešalddis lei ja lea dáidda.

Sámi eallinvuohki, barggut ja hutkás vuogit leat álo leamaš oktavuođas nuppiidasaset, ja daid ferte oaidnit ja ipmirdit ollslaččat. Hutkás vuogit, duodji ja dáidda eai leat leamaš sierra doaimmat, baicca oassi eallimis ja kulturoaimmain. Ovdamearkka dihje go ealli njuvvojuvvo, olles gorudiin ávkkástalojuvvo. Gorudis bohtet borramuš, liegga biktasat, boalut, niibbit dahje juoga abstrákta ja čáppat olggos oaidnit.

Valkeapää čálii jagi 1983 girjji «Greetings from Lappland», mas son člge:

“Art as an isolated phenomenon is unknown to the Sámi. As a result, artists as a professional group are also a product of modern society, a result of the mad rush of our time. Through the Sámi lifestyle, each moment in life becomes an artistic experience. Carving with a knife, colorful clothes with a belt, a cap and a scarf, white moccasins on the snow, isn’t it a dance, even if the steps may be unsteady from time to time? Isn’t it beautiful when folk sit down in the snow, make a fire and gather around the flames?

Árbevirolaččat sápmelaččain eai leat leamaš doahpagat dáidagii ja dáiddáriidda. Sánit “dáidda” ja “dáiddár” leat dálááiggis jorgaluvvon sámegillii, ja geavahuvvot dán áigge dalle, go lea sáhka dáidagiin dahje dáiddáriin. Sámi bargovuohki ii leat goittotge rievdan. Visot ferte ain oaidnit ja ipmiridit holistalaččat. Sámi dáidaga, kultuvra ja duoji ii nappo sáhte meroštallat dihto doahpagiid ja hin-galiid siste, daningo dat leat oassi ollslašvuodas ja ealli kultuvras, mat leat čađat jođus. Maiddái Sámiráđđi gávnnaha Sámi Duodji -dohkálašvuodđamearkka birra jagi 2016 rapportas ná: “Duojis sáhttet leat máŋga mearkkašumi iešguđet

konteavsttain. Duojis lea sosiála, psykologalaš ja ekonomalaš mearkkašupmi, ja dat laktásit dávjá nuppiidasaset. Duodji-doaba ipmirduvvo nu iešguđetge lágje sámi kultuvrras, man dihte lea veadjemeahttun mearrat dasa sihkkaris ja loahpa-laš meroštallama.

Kulturdoaba meroštallo sámi geahččanguovllus viidát, ja dat sistisdoallá maiddái eallima ávnnaslaš birgenlági. Juste danin, ahte hutkás bargovuogit leat nu giessasan sámi eallinvugiide, min okta-vuodaide eatnamiidda ja čáziide, birgenláhkái, kul-turárbái, árbedihtui, gillii ja árbevirolaš bargguide. Sámi kulturbargiin ja dáiddáriin lea nappo dehálaš servodatlaš doaibma: suddjet ja gaskkustit min hutkás bargovugiid, árbedieđu ja giela.

Stuora oasi sámi ealáhusain sáhttá atnit kultur- dah-je hutkás ealáhussan, daningo eanas oassi sámi ealáhusain vuodđuduvvet iežaset ealáhusdoaimmas sámi kultuvrii holistalaš lahkonalnuogi bokte. Ná maiddái hutkás ealáhusat leat badjánan oktan sámi servodaga váldoealáhussan ja sámi kultursuorggis leat fitnodagat álbmotlogu ektui eanet go muđui Davviriikkain.

Sámi hutkás bargovuogit ja hutkás ealáhusat vuodđuduvvet maiddái holistalaš, dávjá luond-dustis ceavzilis lahkonalnuohkái. Dáid prinsipaid vuodđu lea, ahte goassige iि oačo váldit eanet go dárbbaša, ja álo galgá fuolahit, ahte boahttevaš buolvvaide maid báhcá.

“..buot maid mii bargat, bargat maiddái bo-ahttevaš buolvvaid ovdii, vai sis livčče vejolašvuodat eallit Sámis ja sápmelažjan. Min dáidaga ja kultuvrra vuolggasadji lea čieža sohkabuolvva dás duohko.”

JENNI LAITI, DÁIDDÁR, JURDDABEASI LAHTTU

2.2 Mihtilmas sámi dáiddasuorgi

Sápmi lea rájiid rasttideaddji olmmošćearda njealji álbmotstáhtas: Suomas, Norggas, Ruošas ja Ruotas. Sápmelačcat johtet, barget ja ellet dáid riik-karájjid rastá ja atnet iežaset oktan álbmogin ja álbmotjoavkun

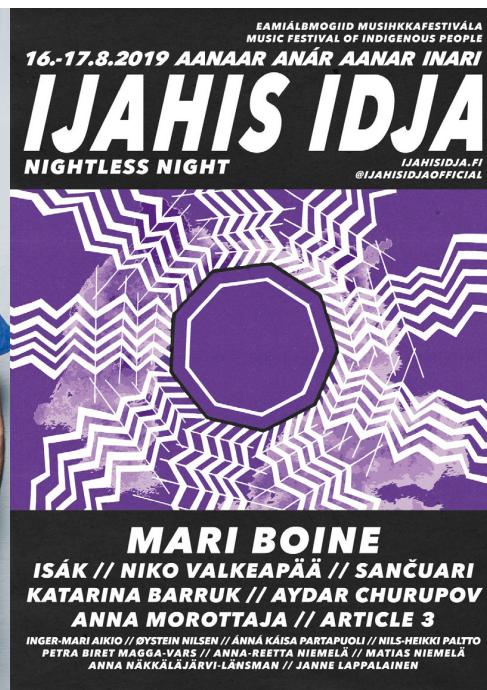
“Mii leat sámit ja mii háliidit leat sámit, eat dađe eanet, dahje unnit, go máilmimi eará álbmogat. Mii leat okta álbmot, mis leat min iehčamet orrunguovllut, min iehčamet giella ja min iehčamet kultuvrralaš ja servodatlaš ráhkadus. Mii leat áiggiid mielde skáhppon áigáiboادu ja eallán Sámieatnamis ja mis lea kultuvra, maid mii háliidit ovdánahttit ja eallit.”

SÁMIID KULTURPOLITIKALAŠ PROGRÁMMA,
SÁMIID 7. KONFERÁNSSA, 1971

Seammá lágje go sámi álbmot, maiddái sámi dáida- ja kultursuorgi rasttida njealji riikka ráji, ja dan bokte nanne sámiid oktiigullevášvuoda ja identihe-tta. Dán suorggis lea lunddolaš bargat sihke rájiid ja surgiid rastá, mii dihtto ovdamearkka dihte sámi festiválain, teáhterčájámasain, musihkkajoavkkuid čoakkádusain, dáiddaprošeavttain, filbmabuvt-tademiin, girjjálašvuoda almmustahtimiin ja sámi eará dáidda- ja kulturbuvttademiid prográmmain. Sámi festiválain sáhttá deaivvadit olbmuid miehtá Sámi, muhto maiddái dáiddáriid miehtá máilm-mi, daningo sámi dáiddárat barget maiddái eará máilmiviidosaš eamiálbmotfierpmádagaiquin.

“Dat ii leat dušše dat, ahte mii rasttidit rájiid. Mun jáhkán, ahte sámi kultuvrras lea lund-dolaš johtit álelassii, eatge mii bala guhkes gaskkain. Mii leat bistevaš oktavuodas guh-tet guimmiideametguin, ja dat rasttida rá-jiid ja ollá viiddes guovlluide. Dien dáfus mii spiehkkasit majoritehta kultuvrras. Mii leat čađat jođus ja min kártá lea luondu ja sin kártá lea gokčojuvvon rájiiguin.”

PATRICIA FJELLGREN, JURDDABEASI LAHTTU,
FILBMADAHKKI JA GIELLABARGI

(Festiválaplakáhtat: Riddu Riðdu (NO), Ijahis Idja (FI) ja Ubmejen Biejvieg (SE) leat sámi festiválat, mat bovdéjít artisttaid olles Sámis).

Das lea juo 50–60 jagi áigi, go sámi oddaágasaš musihkkahistorjá álggi. Dalle maid lágiduvvui vuosttaš geardde Beassášfestivála Guovdageainnus. Dalle sahtii väsihit Nils-Aslak Valkeapää lávddi alde fárrolaga eará juigiiguin miehtá Sámi. Suinna juogame ledje earret eará Inga Juuso, Jaakko Gauriloff, Åsa Blind ja Ellen-Anne Buljo. Valkeapää almmustahtii maiddái mánga luohte- ja musihkkaskearru, dávjá ovttas eará artisttaiguin miehtá Sámi.

Vaikko jogas lea golgan olu čáhci dan rájes, juoga lea ain seilon: Sámi dáidda- ja kultursuorgi ovttabargá ain rájiid rastá. Dát lea geađgejuolgi suorggi ipmirdeapmái ja ovddideapmái.

"Daddjo ahte sámi musihkkasuorgi lea gárži ja unni, muhto sámi musihkkasuorggi ferte oaidnit ollislaččat Sámis, rastá riikkarájjid. Doppe sámi musihkka lieddu máŋgallágan šánnjeriin ja ovttabargohámiin."

CHRISTINA HÆTTA, SÁMIRÁDI KULTUROSSO-DAGA JOĐIHEADDJI

2.3 Eavttut ipmirdit sámi dáidda- ja kultursuorgi

Jurddabeassi gávnaha, ahte golbma čuovvovaš eavttu leat dehálaččat ipmirdeami ja dohkkeheami dáfus. Eavttuid lea dehálaš ollašuhtit sámi suorggi ceavzilis politihka ja válikkuhangaskaomiid hábmémis.

Sámi dáidda- ja kultursuorgi adno suorgin mii rasttida njealji riikka rájiid, ja Sámi kulturbargit ja dáiddárat barget lunddolaččat dáid riikkarájjid rastá.

Sámi dáidda, duodji ja hutkás vuogit berres-đe ipmirduvvot šánnjeriid rasttideaddji hutkás doaibman, mii lea nannosit čatnosi eallimii ja danin čađat rievddada.

Sámi dáidda ja hutkás vuogit leat dávjá lunddolaččat ceavzilat ja daid vuodđoprinsihppa lea gaskkustit kulturárbbi ja eatnama boahttevaš buolvaide.

3. MÁRKANAT, BOASTTOGEAVAHEAPMI JA VEJOLAŠVUOĐAT

3.1 Lassánan beroštupmi ja jearru

Dán áigge riikkaidgaskasaš dásis lea stuora beroštupmi sámi dáidagii ja kultuvrii. Manjemuš ja gjid sámi girjjálašvuhta lea bálkkašuvvon mágga suorggis, ja Sámi dálááiggedáidda, filbma, musihkka ja hábmen vásihit stuora ja lassáneaddji beroštumi riikkaidgaskasaččat.

Sámi girječálliidguovddáš, Tjállegoahte, lea raporteran ahte eanetloguálbmot lea eambbo jearahišgoahtán sámi girjjálašvuoda, ja mággaat natiońala lágdusat almmustahttet sámi girjjálašvuoda. Jagi 2022 olles davviriikkalaš paviljonga lea várrejuvvon ovddidit ja gaskkustit sámi dáidaga Venezia biennalenis. Dasa lassin sámi filbmasuorgi sihke ovdána ja vásicha stuorát beroštumi Davviriikkain ja riikkaidgaskasaš márkanii. Dáiddadállu, Sámi dáiddárkollektiiva Guovdageainnus, ja Office for Contemporary art Norway (OCA) maid rapporterejtit, ahte eambbogat leat jearahišgoahtán sámi dáidaga, sámi dáiddafágaláš ášshedovdibálvalusaid, kuráhtoriid ja dáiddahistorihkkáiid, geat dovdet sámi dáidagiid ja servodatkonteavsta.

Nubbi ovdamearka lassáneaddji beroštumis, lea Walt Disney Animation Studios geahčisukseassa "Frozen" (2013). Filbma oačcui inspirašuvnna sámi dáidagis ja kultuvras ja faskii guokte Oscar-bálkašumi. Filbma čájehuvvui 1,28 miljárda dollára ovdas miehtá máilmimi. Sámi komponistta ja dáiddára, Frode Fjellheima, luohzá vuodđuduvvi komposišuvdna Vuelie, lei "Frozen"-filmma rahpanmusihkka, ja geavahuvvui maid joatkaoasis "Jikjon 2", man sisdoalu hábmemis Walt Disney Animation Studios ovttasbarggai maid sámi ášshedovdijoavkuin. Sukseassat leat čájehan, ahte maiddái eanetloguálbmot berošta sámi muitalusain, ja ahte dat leat dehálaččat máilmiviidosaččat.

Vai sámi suorgi basttášii ieš dustet dán stuora beroštumi, infrastruktuvra galgá nannet sámi oahppolágádusaid bokte, lasihemiin sámi ruhtadeami ja strategalaš ovttasbarggu fágaláš máhtu ja lasihemiin fierpmádagaid áššaigullevaš davviriikkalaš surgiiguin. Miittomearrin ferte leat sámi iešmearrideami nannen buot gaskkustandásiin, maiddái riikkaidgaskasaččat.

3.2 Sámi márkan

Nationállastáhtat dovdastit dávjá dušše dan sámi márkania, mii lea sin riikkarájiid siskkobealde. Danne sámi márkaniiid vásihit ilá gáržin.

Sámi suorggi márkanat gáibidit, ahte besset doaibmat miehtá Sámi, rastá Davviriikkaid rájiid ja Ruoššas. Transnationála vuogi ja máilmiviidosaš eamiálbmotierpmádagaid dihte dorvastit ge maid álkibut internationála márkanii. Mis leatge mággaat ovdamearkkat das, ahte sámi artisttat ja dáiddárat olahit vuohččan riikkaidgaskasaš márkaniiid, man manjil nationála beroštupmi easka moranišgoahtá.

Rájiid rasttideaddji bargovuohki lea min kulturéalhusaid givrodat. Dat doaibmá viiddes suorggis ja iešguđetlágán ulbmiljoavkkuiguin: sámi álbmot, eará eamiálbmogat, nationála ja internationála márkanat.

Covid-19 pandemijja áigge riikkarájiid gidden lei váldosivva sámi suorggi sisaboaduid massimii (Kultur-sápmi Covid-19 áiggi). Dat čájeha, man dehálaš mearkkašupmi riikkaidgaskasaš sámi márkanii lea. Ruošša bealde vásihit, ahte márkanat leat sakka áitojuvvon giddejuvvon rájiid dihte, mii väikkahuha maiddái nuorra sápmelaččaid moktii oahppat duoji ja ángiruššat kultursuorggis.

Vaikko márkanii lea viiddes väikkuhanguolu, dattetge vásihit ahte márkanpotensiála ii leat ollásit olahuvvon earenoamážit iešguđetge rádjehetehusaid geažil, nugo duollu, árvolassivearu ja mobilita ovdideaddji doarjaortnegiid váilli dihte. Gáibideaddjin ja divrrasin vásihit ovdamearkkat dihte mátkkoštit rájiid rastá teáhter- ja lávdedáid-dabuvttademiiguin, vuovdit buktagiid rájiid rastá, searvat márkaniidda nuppe bealde ráji ja nu ain. Dan dihte Jurddabeassi evttoha ásahit gávpe-soahpamuša, mii addá buot sámi kulturealáhu-saide vejolašvuoda vuovdit iežaset bálvalusaid ja buktagiid nuvttá ráji rastá.

3.3 Appropriašuvdna ja boasttogeavaheapmi

Sámi duoji, muiatalusaid, luđiid ja eará kulturomodaga boasttogeavaheapmi, lobihis geavaheapmi ja appropriašuvdna, leat ain stuora ja lassá-neaddji hástalus olles Sámis. Duodji, muiatalusat ja sámekultuvra oppa lohkái jurddášuvvojít oktasaš opmodahkan, nappo daid ii sáhte suddjet seammá ládje go eará opmodagaid. Danne olbmot jáhkket, ahte sámi kultuvras sáhttet buohkat viežzat dáid-dalaš inspirašuvnna, mii fas lea mielddisbuktán dan, ahte sii, geat dinejit eanemusat sámi kultuvrain, leat guhkkin eret sámi álbmogis dahje sámi ealáhusbargiin. Okta márggaiin ovdamearkkain dás lea dánskalaš fitnodat "be Christensen". Fitnodat lea háhkan pateantta Dánmárkkus "Samer" nammasaš čoakkálđahkii, mii buvttada ja vuovdá sámi datneárpogiehtabáttiid almmá sámi servodaga miehtama dahje makkárge buhtadusa haga. Nubbi ovdamearka lea ruottelaš bivttashábme-jeaddji Gudrun Sjödén, guhte almmustahtii lagi 2013 juovlačoakkálđaga, mii lei ožžon inspirašuvnna sámevuodas. Son vuvodii čoakkálđaga iežas rámbuvriin miehtá málłimi, maiddái Davviriikkain, USA:s, Duiskkas ja Engländdas, iige das lean leamaš makkárge ávki sámi servodahkii.

Internašunála Sámi Filbmainstituutta (ISFI) lea raporteran, ahte ain eambbogat jearahit sámi filmmaid, earenoamážit filbmadahkki Amanda Kernal filmma "Sámevarra" menestuvvama majjjá. Márggat riikkaidgaskasaš ja davviriikkalaš buvttadanfitnodagat váldet oktavuođa ja leat beroštvvan sámi muiatalusain ja filbmadahkkiin. ISFI oaidná, ahte lea čielgasit stuorát dárbu sámi fágagelbbolašvuhtii ja sámi ruhtadeapmái dusten dihte dan stuora beroštumi, ja dainna lágiin nannet sámiid iežasset oamasteami muiatalusaide. ISFI almmustahtii aiddobáliid Pathfinder-reaiddu, mas leat njuolg-gadusat vásttoláš filbmabuvttadeapmái, go hálida fátmastit sámi kultuvrra ja muiatalusaid. Jurddabeassi doarju ISFI njuolggadusaid. Sieiva sámi muiatalusaid sáhttít dušše mii ieža hálddašit, ja jus earát galget daid geavahit, dat ferte dahkkot ovttasráđiid sámi olbmuiguin. Min oainnu mielede maiddái eará nationála filbmadoarjaortnegat galggašedje fátmastit "Pathfindera" njuolggadusaid.

Min kulturárbbi boasttogeavaheapmi ja kultuvrralaš appropriašuvdna nannejit stereotiippaid sápme-lačcaid birra ja láivudit sámi mearkagálvvu máilm-miviidosaččat. Jurddabeassi oaivvilda, ahte sámi oktasaš kulturomodaga suddjema ferte vuoruhit politihkalaččat sihke Davviriikkain ja Sámis, ja dili ferte láhčit nu, ahte sihke politihkalaš ja sámi siviila servodat bessel searvat proseassaide. Dehálaš doaibmabidju nannen dihte min kultuvrralaš opmodaga oktasaš eaiggátvuđa, lea ásahit pan-sámi orgána, mii sáhttá čuovvulit boasttogeavaheami ja bagadallat olggobeale olbmuid kultursensiiv-valašvuhtii sámi kultuvrain, mii maiddái veahkeha doarjut sámi servodaga.

Dán oktavuođas lea maiddái dehálaš ráhkadir Sámi mearkagálvvu várás strategiija, mainna ii dán muttus bargojuvvo strategalaččat iige ollislaččat rájjid rastá. Sámi kultuvras lea alla árvu ja lea dárbu láhčit dili nu, ahte dát boahá buorrin sámi servodahkii ja sámi kultursuorggi bargiide. Jurddabeassi jáhkká, ahte váilevaš, ollislaš politihkalaš ánjgirušsan pan-sámi márkanaiin sáhttá váikkuhit sakka sihke márkanolaheapmái, innovašuvnnaide ja fitnodatdoaimma ovddideapmái Sámis.

Jurddabeassi sávvá, ahte Sámedikkit suokkardašedje ovttas, mot sáhttít strategalaččat ja bistilit ovddidit sámi suorggi rájjid rasttideaddji ja riikkaidgaskasaš márkanpotensiála, deattuhemiin earenoamážit vejolašvuđa ásahit oktasaš sámi ovttadaga olgoriikii vuovdima ja riikkaidgaskasažžan šaddama várás. Dat sáhtášii dahkkot sullii seamma ládje go ovttadagat, mat dál leat mielede davviriikkaid internašunaliserenprógrámmain (Music Norway/Sweden/Finland, Office for Contemporary Art, Frame ja sullasaččat). Olgoriikiivuovdinkantuvrra bargun livčii koordineret ja movttiidahttit olgoriikii vuovdima ja sámi márkanaiid ovdánumi Sámis ja riikkaidgaskasaččat, ja maiddái šaddadir lassánan mobilitehta ja ovttasbarggu ovddideami máilm-miviidosaš ja árktalaš eamiálbmogii geahč-čanguovllus. Dákkár olgoriikiidoalvunkantuvrra čielggadeamis berre maiddái dárkkodit ja dohkehit sámi festiválaid gelbbolašvuđa ja barggu sámi dáidaga ja kultuvrra gaskkusteamis riikkaidgaskasaš márkanidda.

4. DOARJJAORTNEGAT JA IEŠMEARRIDEAPMI

Davvirikkaid vuodđolágaat suddjejit dáiddalaš friddjavuoda ja sátnefriddjavuoda. Seammá dahket maiddái Eurohpa olmmošvuogatvuodašiehtadus ja ON:id šiehtadus siviila ja politihkalaš vuogatvuodaid birra. Dat ahte dáidda lea ja bissu friddjan, lea Davvirikkaid vuodđoprinsihppa, man vuodul dat huksejit váikkuhangaskaomiid ja politihka. Dát ollašuvvá earret eará dan bokte ahte láhčet iešmearrideapmái suorggis, politihkahábmemma mielváikuheami bokte, fágaguibmeárvovoštallamiid bokte, ja earenoamážit ahte doalahit veahá gaskka politihka ja doarjjaortnegiid gaskka. Jurddabeasi barggus lea leamaš māvssolaš digaštallat das, leago sámi dáidda friddja ja man olu suorggis vásihit duohta iešmearrideami ja searvama nationála politihkkii ja váikkuhangaskaomiid ovddideapmái.

Dán áigge kulturpolitihka ja váikkuhangaskaoamit heivehuvvojt iešguđetge nationála surggide ja nationála riikkarajiid siskkobealde. Stuoraservodat vuordá, ahte dákkár politihkain sahettet doarjut maiddái sámi suorggi, vaikko politihkka leage hábmejuvvon almmá albmá máhtolašvuoda haga dan hárrai mot sámi suorgi bargá ja doaibmá. Dan lassin Sámedikkiid gaskkas lea oalle unnán kulturpolitihkalaš ovttasbargu, mii veahkehivčii sin kulturpolitihkalaš strategijaid ja váikkuhangaskaomiid. Dát ii speadjalastte Kultur-Sámi doaibmavugiid oktan suorgin, nappo sámi kulturpolitihkka ii ovddiduvvo suorggi iežas eavttuid vuodul ja sámi bargovugi mielde. Váilevaš politihka ja váikkuhangaskaomiid koordineren váikkuhit sámi kulturealáhusa buot beliide. Dasa lassin váilevaš máhttu dagaha stuorát erohusaid sámi dáiddáriid, kulturbargiid ja kulturásahusaid gaskii, daningo sii ožžot hui iešguđetlágán vejolašvuodaid ja barganeavttuid njealji álbmotstáhtas.

“Mu oainnu mielde dáiddalaš friddjavuohta lea maiddái iešmearrideapmi eamiálbmogiid konteavsttas. Dát mearkkaša dan, ahte eamiálbmotdáiddárat berrešedje maiddái návddašit dáiddalaš friddjavuodas ovddidemiin iežaset, iežaset kultuvrralaš eavttuiguin.”

SILJÁ SOMBY, FILBMADAHKKI JA RÁÐDEADDI,
KULTUROSSODAT, NORGGABEALE SÁMEDIGGI

Norggabale Sámediggi almmustahtii skábmámanus 2020 raportta “Váikkuhangaskaoamit – Sámi dáidda ja kultuvra”. Raportta ulbmil lei govvidit

sámi suorggi ruhtadeami Davvirikkain dán áigge. Raporttas gávnnahit earret eará, ahte dán muttus ii gávdno oppalašgovra sámi dáidaga ja kultuvrra ruhtadeamis Davvirikkain, daningo nationála ja davvirikkalaš doarjjaortnegat eai raportere man olu doarjagat mannet sámi ulbmiidda. Muho jus geahčá Sámedikkiid lagi 2021 kulturušeahataid, mat sistisdotlet doarjagiid olles sámi kultursuorgái (maiddái kulturásahusaid), nationála rájiid siskko-bealde, fuomáša jođanit stuora erohusaid Sámis:

Norgga Sámediggi	145 000 000 NOK
Ruota Sámediggi	17 878 000 SEK
Suoma Sámediggi	179 000 EURO

Jurddabeassi gávnnaha, ahte Norgga bealde sámi suorgi lea nannoseabba ruhtadilis go sámi suorgi muđui. Dat lea maiddái mielddisbuktán dan, ahte Norgga beale Sámis leat olu eanet neaktit, arenat, festiválat ja ásahusat. Dán ferte oaidnit sámedikkiid iešguđetlágán kulturušeahataid oktavuođas, ja dat čielgasit čalmmustahttá dan, ahte pan-sámi doarjjaortnegat leat dehálačcat.

Jurddabeassi vásicha, ahte sámi dáidaga ja kultuvrra ruhtadanvejolašvuodat bohtet eanas sámi instánssaid olggobealde, ja dainna lágjin nationála váikkuhangaskaoamin lea stuora mearridan- ja meroštallanváldi. Nationála váikkuhangaskaoap-mevuogádagaid oktavuođas gáibiduvvo ja vurdojuvvo, ahte sámi suorgi vástida nationálalačcat meroštallon mihttomeriide relevánssa ja kvalitehta hárrai. Nationála vuordámušaid ja meroštallamiid ovddas mánjjat sámi dáiddárat vásihit, ahte sii fertejit soahpat kompromissaid ja vuogáiduvvat davvirikkalaš ja oarjemáilmimi šánjer- ja ovdbuktinmeroštallamiid lahkonganvuohkái. Sámi dáiddabargovugiid, maid vuodđun leat fágaidrasttil-deaddji, holistalaš ja eahpehierarkijalaš prinsihpat, lea vátis heivehit nationála hálldašanstruktuvraide.

Dáiddasuorggi mihtilmasvuohtan leat čielga ja meroštalli váldestruktuvrat, mat addet ovdamuni majoritehta vásahusaide ja dárbbuide. Okta čielgaseamos ja operatiivvalaččamus čuovvumusain, lea kvalitehtadoahpaga geavaheapmi ja hálldašeapmi dáidagis. Kvalitehtadoaba lea buot njealji álbmotstáhtas dáiddahálldašeami čuovvuneavvu ja kulturpolitihkalaš hálteinjá, mas ii sáhte spiehkastit. Doaba lea goittotge unnán ságastallamid ja analyserema fáddán, ja dat adno olu konteavstta olggobealde ja maiddái almmá dárkilut čilgehusa haga. Konseaptta intuitiivvalaš ja ipmir-

duvvon vásáhus lea nappo eaktu dasa, ahte dáidagis sáhttá earuhit buori ja fuoni. Mii dasto báidná min intuitiivvalaš ipmárdusa kvalitehta hárrái? Lea jáhkehahtti, ahte fágalaš ja sosiála disiplineren, fágalaš árbevierru ja dohkálašvuodavásáhusat (áššedovdicealkámušat), leat ráđđejeaddji eavttut, mat ohppojuvvojot guhkes áigodagas ja nannejit iežaset lunddolaččat. Dákkár iešreferejeaddji kvalitehtaipmárdusas sápmelaččaid lágan máŋgafágalaš ja holistalaš dáiddageavadii sáhttá leat váttis olahit stáhtusa, dohkkeheami ja relevánssa. Kvalitehtadoaba dáidagis lea dán áigge čalmmus váldefaktor ja ládesteaddji eaktu dáidaga ipmirdeapmái, árvvoštallamii ja ruhtadeapmái. Danin lea dehálaš digaštallat viidát doahpaga implikašuvnnain ja sisdoalus, jus galgá nákcer hábmet seammassullasaš eavttuid dáiddalaš bargovugiide, friddjavuhtii ja oainnusmahttimii Sámis.

„dáiddalaš friddjavuoða ráđđejeit Suomas dáiddamáilmistruktuvrrat. Min dáiddárateai bastte ollásit válljet iežaset geahččanguovllu ja eavttuid, daningo oažžun dihte nationála dási ruhtadeami, galgá ovddidit iežas barggu dihto láhkai, mii vuodđuduuvvá oarjemáilmimi jurddašanvuohkái. Jus dáiddár hukse iežas lahkonganvuogi ollásit eamiálbmotjurddašeapmái, sáhttá geavvat nu, ahte ii oaččo ruhtadeami.”

PIRITA NÄKKÄLÄJÄRVI, SUOMABEALE SÁMEDIKKI
KULTURLÁVDEGOTTI SÁGAJODIHEADDJI

Seammá hástalusaid sáhttá deaividit fágaguibmeárvvoštallon doarjaortnegiin, mat leat dál stuorámus oassi friddja dáiddasuorggi ruhtadeamis. Nationála áššemeannudanovttadagain ja árvvoštallanlávdegottiin leat hárve sámi dáidaga ovddasteaddjit, ja danin sis ii láve leat doarvái máhttu sámi dáiddabargovugiin, servodatságastallamii ja árbevieruin. Almmá sámi duodalašvuoda ipmárdusa haga, relevánssa ja kvalitehta árvvoštallama vuodđu hedjona. Dan boadusin sámi prošeavttat árvvoštallojít mánggahámatvuoddis-kurssas, eage autonomaš, relevánta ja alladásat dáiddaprošeaktan.

Jurddabeasi lahtut vásihit danin, ahte sámi suorgi vállje sámiid iežaset doarjaortnegiid nationála doarjaortnegiid sadjái. Dát lea čuovvumuš das, ahte sámi doarjaortnegiin lea kulturipmárdus, áššáigul-levaš fágačehppodat ja máhttu sámi servodateallima birra. Dat álkidahttá ohcanproseassa, daningo dalle ii dárbbat kontekstualiseret ja čilget iežas eallinvuogi ja geahččanguovllu vuodđoeavttuid seammá olu. Sámegielat doarjaortnegiid bokte sámi dáiddárat sáhttet maiddái artikuleret nyáns-said, miellagovaid duoh tavuoðas ja earenoamáš iešvuodaid, maidda eai gávdno dievaslaš mols-

saeavttut nationála gielain. Sámi artisttaide dáidabargovuohki ja giella leat dávjá čavga čadnon oktii, nubbi dorvasta nubbái.

Dán muttus eai gávdno dutkamušat dahje statistihkat, mat sahtášedje vástdit dasa, olahitgo nationála váikkuhangaskaoamit sámi suorggi doarvái bures, mii lea suorggi iežas ovddideaktu ja mo sámi suorggi ekonomalaš birraohitma berrešii buoremusat arvvosmahttit. Danin Jurddabeassi jáhkká, ahte strategalaš ja guhkitáiggi máhtu ja dieđuid čohkken leat guovddážis sámi dáiddasuorggi máhttuovuđot ja systemáhtalaš ovdaňahttimis.

Jurddabeassi oaivvilda maiddái, ahte nationála ja sámi eiseválddit ferteijt geahččat mot Kanáda Council of the arts (CCA) lea manemuš jagiid viggan nannet iežas eamiálbmogiiid dáiddasurggiid. CCA lea earret eará ásahan sierra eamiálbmotjuhkosa ja čujuhan mearkkašahti láhkai ruhtadeami eamiálbmogiiid dáidaga ovddideapmái, buvttadeapmái ja gaskkustearpmái. Sii leat maid aitto vuolggahan viides veardásárvvoštallanprošeavta eamiálbmogiiid geahččanguovllus. Prošeavtas vižžet dieđuid sihke Austrálias, Aotearoas ja Skandinávias. Sii leat ordnen prográmmaid, mat ovddidit ovttasbarggu, lonohallama, buvttadeami ja mobilitehta iežas ja eará eamiálbmogiiid gaskkas máilmividdosaččat ja árktaš guovllus. CCA lea maid iežas strategalaš dokumeanttai ollašuhttán eamiálbmogiiid vuodđodohkkehami (<https://canadacouncil.ca/spotlight/2021/04/2021-26-strategic-plan>) ja bargá strategalaččat nannen ja sihkkarastin dihte eamiálbmogiiid iešmearrideami ja dáiddalaš friddjavuoda.

Jurddabeasi sávvá, ahte Sámedikkit dohkehit sámi suorggi rájiid rasttideaddji luondu, ja nammadir ovttasbargojoavkku, man miittomearrin lea nannet sámi suorggi oktan suorgin mas lea kulturpolitikhalaš iešmearrideapmi. Konkrehtalaš dásis Jurddabeassi gávnaha, ahte dárbašuvvo oktasaš sámi kulturpolitikhalaš dieđáhus. Dieđáhus galgaašii vástdit dasa, mot dálá doarjaortnegat váikkahit sámi suorgái ja mot nationála váikkuhangaskaomiid ja ruhtadanortnegiid hálldašeapmi buoremus lági mielde sáhttá dorvastit maiddái sámi dáiddasuorggi earenoamášdárbbuid ja iešmearridanvuogatvuoda.

Pan-sámi ovttasbargojoavku berrešii maid suok-kardallat sámi suorggi ovdaňahttima rájiidrasttideaddji ja riikkaidgaskasaš márkanpotensiálain, čielggademiin earenoamážit vejolašvuodaid ása-hit oktasaš sámi ovttadaga olgoriikii vuovdima ja internašunaliserema várás, sullii seamma ládje go ovttadagat, mat leat oassin Norwegian Arts Abroad (Music Norway), Office for Contemporary Art,

NORLA, Norwegian Crafts). Olgoriikiivuovdinkantuvrra bargun livččii koordineret ja movttiidahttit olgoriikii vuovdima ja sámi márkanastinovddideami siskkáldasat Sámis ja riikkaidgaskasaččat, ja lassin dagahit lassáneaddji mobilitehta ja ovttasbarggu ovddideami máilmiviidosaš ja árktalaš geahčanganuvllus.

Jurddabeassi oaidná maiddái dehálažjan ásahit oktasaš pan-sámi doarjjaortnega, mii doarju sámi suorggi oktilaš ovddidaneavttuid láhčima ja lasiha ovttasbarggu ja mobilitehta sámeguovllus.

"ISFI geahčanganuvllus dáiddalaš friddjavuohta lea dat, ahte oažžu seamma sajja ruđalaš doarjaga, go buohkat earátge. Mii dáistalit álelassii buoret ekonomalaš doarjaga ovđii, vai basstášeimmet doarjut buorebut sámi ja eará eamiálbmogiid filbmadahkkiid. Dehálaš lea maiddái dat, ahte ISFI lea organisašuvdna, man sápmelaččat oamastit, eatge dan dáfus leat oassi mange dáža vuogádagas. Mii dahkat mearrádusaid iehčanassii. Juohkehaš sámi filbma ovddida nappo sámi friddja jiena, mii lea mu mielas earenoamás dehálaš man beare servodagas, earenoamázis Sámis, gos mis ii leat iehčanas sámi media (NRK Sápmi, SVT Sápmi, YLE Sápmi, Ávvir eai leat organisašuvnnat, maid sápmelaččat oamastit.)

Lea maid dehálaš, ahte min organisašuvdna lea sorjasmeahttun, eatge čana min friddjavuoða dáža ráddjejeaddji njuolggadusaide. Mii leat dáistalan ja olahan iehčanas sajádaga (eat leat Norgga filbmanjuolggadusaid vuollásacčat, dego buot Norgga filbmainsituhtat, daningo dat ráddješii ja gáržžidivččii min váikkuhangauvllu). Mii sáhttit juohkit min ruhtadoarjagiid sámi filbmadahkkiide olles Sámis, eatge doaimma dušše Norggas. Mii sáhttit doarjut maiddái eará eamiálbmogiid oktasaš buvttademiid máilmiviidosaččat ja mii doarjut ovttasbarggu árktalaš eamiálbmogiid filbmadahkkiigui Ruoššas, Ruonáeatnamis, Kanádas ja Aláskkas.

Midjiide dát leat deháleamos vuodđoeavttut, mat dorjot dáiddalaš friddjavuoða sámi ja eamiálbmogiid filbmasuoggis."

ÁNNE LAJLA USTI, DIREKTØR INTERNASJONALE SAMISKE FILMINSTITUTT

5. ČOAHKKÁIGEASSU

Dán áigge beroštupmi ja jearru sámi dáidagii ja kultuvrii lassánit máilmiviidosaččat. Sámi suorgi ii nákce dustet dan stuora beroštumi vugiin, mii ávkukuhivččii sámi servoša ja kulturealáhusbargiid. Dasa lassin lea dárbu nannet infrastruktuvrra ja sámi ruhtadanortnegiidi.

Jurddabeassi jáhkká maiddái, ahte Kultur-Sámi dáiddalaš friddjavuohta ja iešmearrideapmi leat dál hui hearkkes dilis. Nationála kulturpolitikhka heivehuovo dán áigge eanas nationála surrgjiid siskkobealde ja daid várás. Seammás vurdojuvvo, ahte ortnegat bastet dustet ja movttiidahttit sámi surrgjiid. Nationála váikkuhangaskaomiid iešguđetlágan organiseren dagaha maiddái erohusaid sámi dáidda- ja kulturbargiid gaskii njealji nationállastáhtas.

Sámi hutkás ealáhusaid márkanovdánupmi vásihá stuora rádjehéchttehusaid ja kulturpolitikhka stuora erohusaide laktáseaddji hástalusaid. Danin Jurdabeassi oaidná, ahte lea dárbu dohkkehít ja movttiidahttit sámi dáidda- ja kulturealáhussuorggi rájjid rasttideaddji doaimmaid.

Dáiddalaš friddjavuohta Sámis lea čadnon sápmelaččaid iešmearridanriktái eamiálbmogin. Mis lea vuogatvuohat ieža mearridit iežamet hutkás bargguin. Sámi dáiddárat ja kulturbargit galget iežaset eavttuid vuodđul friddja beassat hábmet, gaskkustit ja bargat iežaset hutkás bargguid. Dán raportta cealkámušain lea bajtdási mihttu váikkuhit nanosmahttojuvvon sámi iešmearrideapmái ja dáiddalaš friddjavuhtii sámi dáidda- ja kultursuoggis.

Jurddabeassi giitá
eatnat giitu, giitos eatnat

Sámi eatnamiid, máttuid, ráhkes álbmoga, sámi kulturbargiid, dáiddáriid, duojáriid, buohkaid geat leat rahčan sámi kultureallima ovddas ja boahttevaš buolvvaid.

Buressivdnádus lehkos sámi kultureallimii ja sámi dáidagii.

Ellos sámi dáidda! Ellos sámi kultuvra! Ellos sámi álbtmot ja ellos Sápmi!

MILDOSAT: KONKREHTA EVTTOHUSAT

1. Sámediggi nammada ovttasbargojoavkku, man mihttun lea nannet Kultur-Sámi oktan kulturpolitihkalaš suorgin riikkarájjid rastá.

Ovttasbargoorgána konkrehta barggut:

- Dohkkehít sámi suorggi rájiidrasttideaddji suorgin: Mii sámít leat okta álbmot eage riikkárjít galgga hehttet min oktiigullevašvuoda.
- Vuolggahit pan-sámi kulturdiedáhusbarggu, mas čielggadit sámi dáiðaga ja kultursuorggi stáhtusa ja eavttuid. Kulturdiedáhus galgá vástidit dasa, mot dálá doarjaortnegat dustejit sámi suorggi ja mot suorggi berrešii organiseret, vai dat doarju sámi suorggi eavttuid.
- Geahččalit gulahallat nationála doarjaortnegi-guin, lasihan dihte ipmárdusa ja álkidahttin dihte rájiidrasttideaddji suorggi.
- Árvvoštallat sámi dáiðaga ja kultuvrra ruhtadeami Davviriikkain ja Ruoššas dán áigge, ja evttorit odđa ruhtadanmálle, mii dohkkeha sámi suorggi rájiidrasttideaddji luondu ja sihkkarastá sámi iešmearrideami.
- Ráhkadir konkrehta plána ovdánahttin dihte sámi dáiðda- ja kultursuorggi máhtu.
- Ráhkadir odđa strategija álkidahttin dihte sámi dáiðda- ja kulturbargiid márkanastinvejolašvuodaid, earret eará ásahit oktasaš sámi eksportakantuvrra.
- Koordineret barggu sámi kulturásahusaiguin ja heivehit nu, ahte lea vejolaš bargat olles Sámi ovddas ja várás.

Gii: Suoma, Norgga ja Ruota Sámediggi.

2. Sámi kulturpolitihkalaš ovttasbarggu davviriikkalaš ruhtadeapmi.

Dán áigge kulturpolitihkalaš strategijaid ja koordineremiid ovdánahttin ruhtaduvvojtit dušefal guđege riikka rájiid siskkobealde, man čuovvumuššan sihke sámedikkiin, pan-sámi organisašuvnnain ja ásahusain lea hástaleaddji ovttasbargat kulturpolitihkalačcat rájiid rastá. Jurddabeassi oaivvila, ahte mii dárbbasit ulbillaš davviriikkalaš ángiruššama, mas strategalačcat heivehit guhkitáiggi koordinerema rastá rájiid. Rájiid rasttideaddji pan-sámi kulturpolitihkka lea guovddážis, go háliidit vuolgahit Kultur-Sámi potensiála. Dan várás čujuhuvvon davviriikkalaš ruhtadeapmi kulturpolitihkalaš ovttasbargui ja koordineremii rájiid rastá Sámis; Suomas, Ruotas, Ruoššas ja Norggas.

Gii: Davviriikkalaš ministtarráddi, davviriikkalaš kulturdepartemeanttat

3. Ásahit pan-sámi doarjaortnega sámi dáiðda- ja kultursuorgái.

Jurddabeassi oaidná stuora dárbbu ásahit oktasaš sámi doarjaortnega, mii dovdá sámi suorggi, servodaga ja gielaid ja sáhttá doarjut suorggi dan iežas eavttuid vuodul. Ásaheapmi veahkehivččii maid dásset suorggi erohusaid ja fálašii buot sámi dáiðda- ja kulturbargiide seammalágan vejolašvuodaid ohcat doarjaga. Dát veahkehivččii nannet suorggi iešmearrideami ja diekko bokte maiddái sámi dáiðaga friddjavuoda.

Gii: Sámedikkit, sámi eará doarjaortnegat ja nationála kultureiseválddit, Ruota Kulturráddi, Dáiðaga ovddidanguovddáš (Taike), Norgga Kulturráddi.

4. Rájiid rasttideaddji heiveheapmi ásahus-suoggis.

Jurddabeassi oaidná, ahte lea dehálaš koordineret sámi kulturásahusaid strategijaid, vai daid sáhttá buorebut heivehit nu, ahte kulturásahusat sáhttet doaibmat ja ovttasbargat strategalačcat Sámis rájiid rastá. Sámi kulturásahusat barget dán áigge rastá rájiid, muhto dušše dihto doaimmaiguin riikkarájjid siskkobealde, mii gáržzida sin doaimmaid olles sámi álbmoga ja dáiðda- ja kultursuorggi várás. Berre maiddái láhčit dili nu, ahte nationála kulturásahusat sáhttet barggusteaset, ovttas sámiiguin ja sin várás, doaibmat strategalačcat rastá rájiid olles Sámis. Kulturásahusaid heiveheapmi rájiid rastá nannešii olahahtivuođa ja ekonomijia olles suoggis.

Gii: Sámedikkit, nationála kultureiseválddit, Ruota Kulturráddi, Dáiðaga ovddidanguovddáš (Taike), Norgga Kulturráddi.

5. Nationála doarjaortnegat berrejít dohkkehít ja doarjut olles sámi dáiðda- ja kultursuorggi.

Sámi iežas, nanu doarjaortnegiid lassin berrejít maiddái nationála doarjaortnegat dohkkehít sámi suorggi rájiidrasttideaddji luondu iežaset ohcanortnegiin, ja dahkat dáiddalaš ovttasbarggu vejolažjan rastá rájiid Sámis. Lassin berre ordnet sierra doarjaortnegiid, mat movttiidahttet ovttasbargat eanet, buvtadeami ja mobilitehta rastá rájiid. Nationála doarjaortnegiin dárbbasuvvo nanu sámi fágaguibmeárvoštallan, mas lea duohta váikkuhanvejolašvuhta, iige dušše ovddastus. Jurddabeassi evttoha, ahte iešguđetge nationála doarjaortnegat ovttasbarget sámedikkiiguin sihkkarastin dihte duohta oassálastima ja sámi suorggi

dárbbuid ja duoh tavuođa govvideaddji árvvoštal-lanvugiid ovdánahttima.

Gii: Nationála kultureiseválddit, Ruota Kulturráđđi, Dáidaga ovddidanguovddáš (Taike), Norgga Kulturráđđi.

6. Diehtováilliid deavdin.

Sámi dáidda- ja kultursuorgi dutkojuvvo dán áigge unnán, mii váikkuha vejolašvuodaide heivehit suorgai kulturpolitihkalaš váikkuhangaskaomiid. Nationála ásahusat, Davviriikkalaš ministtarráđđi ja sámedikkit berrešedje ovttasráđđi ovddidit guhkitággi strategija máhtu ovddideami várás.

Muhtun konkreta suorggit, mat dárbbasit máhto-lašvuoda:

- Man stuora ruhtadandárbu lea Kultur-Sámis, maiddái ásahusdásis.
- Mot sámi dáidda ja kultuvra ruhtaduvvojot dál.
- Mat leat sámi dáidda- ja kultursuorggi doarju-ma eavttut.
- Mot dálá nationála árvvoštallanvuogit rihkkot sámi suorggi dárbbuid ja duoh tavuođa?
- Geat dinejti eanemusat sámi kultuvrrain dán áigge?

Gii: Sámedikkit, nationála kultureiseválddit, Ruota Kulturráđđi, Dáidaga ovddidanguovddáš (Taike), Norgga Kulturráđđi, Davviriikkalaš ministtarráđđi.

7. Nationála ásahusaid ovddasvástádus.

Jurddabeassi oaivvilda, ahte maiddái nationála ása-husain lea ovddasvástádus nannet sámi iešmear-rideami. Dat mearkkaša strategalaš ja ekonomalaš vuoruheami siskkáldasat iežas ásahusas dan hárrai, ahte háhket sámi gelbbolašvuoda, ovttasbarggu ja fierpmádagaid, maid bokte ásahus nákce doarjut dán suorggi sin iežaset eavttuid vuodul. Ásahusat berrejtit maiddái geahčalit buoridit fágamáhtu sámi suorggis hárjehalliprográmmaid ja eará sullasaš ort-negiid bokte.

Jurddabeassi bivdá nationála ásahusaid viežat inspirašuvnna OCA:s ja Norwegian Craftas, mat leat guktot dohkkehán rájjid rasttideaddji sámi suorggi ja válđán ovddasvástádusa das, ahte vižžet dieđuid ja duohta váikkuheami sámi servodagas.

Gii: Nationála ásahusat

8. Eanet fágagelbbolašvuhta sámi suorggis.

Dán áigge jearahit sámi dáidaga ja kultuvra ain eanet sihke riikkaidgaskasačcat ja našuvnnalačcat, muho suorgi dárbbas lea eambbogiid, geain lea sámi dáiddafágalaš gelbbolašvuhta, vai dat nákce dustet beroštumi iežas eavttuiguin. Jurddabeassi ávžžuha sihke sámi ja nationála oahppolágá-dusaid ja eará ásahusaid váikkuhit sámi suorggi gelbbolašvuodloktémii, mii ovddida sámi suorggi iešmearrideami iežamet mitalusaid, ovdanbukti-miid ja geahččanguovllu gaskkusteamis.

Gii: Sámi oahppolágádusat
Nationála lágádusat

9. Nationála filbmadoarjaortnegat ollašuhttet “Pathfinder”

ISFI ásahii duvle “Ofelaš” nammasaš reaiddu, mas leat vässtolaš njuolggadusat filbmabuvttadeap-mái geavahuvvot dalle, go háliaida fátmmastit sámi kultuvra ja mitalusaid. Jurddabeassi doarju ISFI barggu ja jáhkká, ahte buot nationála doarjaortne-gat, mat dorjot filbmabuvttadeami, berrejtit čuovvut njuolggadusaid, mat leat čilgejuvpon “Pathfinderis”. Go fátmmasta sámi njuolggadusaid nationála pro-grámmain, veahkeha sámi iešmearrideami nanne-ma.

Gii: Nationála filbmadoarjaortnegat

10. Politihkaš vuoruheapmi suddjen dihte sámi oktasaš kulturopmodaga

Sámi oktasaš kultuvralaš opmodaga ii sáhte dán áigge suddjet oarjemáilmme suddjen-mekanismmaiguin, mii lea stuora hástalus sámi kulturealáhusaide ja sámi servodahkii. Jurddabeassi háliaida, ahte sámi ja davviriikkalaš politihkalaš eiseválddit vuoruhit sámi kul-turárbbi suddjema, man mihttomearrin lea sámi servodaga ceavzilis ekonomalaš ovdánupmi ja sámi mearkagálvvuid nannen. Dáid prose-assaid ii sáhte čađahit almmá nanu sámi iešmearrideami ja gulahallama haga sámi siviila servodagain.

- Pan-Sámi orgána ásaheapmi ávnnahis kultuvra ja kulurárbbi suddjema várás.

Gii: Sámi ja davviriikkalaš eiseválddit